

Kraigher ne gre za ustaljeno literarno vrsto, ampak za kronološko-retrospektivno poročanje na dveh ravneh: kronološki tok julij—maj (zadnja faza bolnikove agonije) in krog kronoloških retrospekcij brez jasne vzročno-posledične povezanosti, zunaj prvega okvira. Potem ko je celotna shema literarno teoretsko radikalno izvedena do konca, začenjajo v drugem delu prevladovati tezni vložki, humanistična tendenca, ki bralca ne prepriča več, postaja zaradi ponavljanja ohlapna in nepotrebna. Literarno tehnični postopek spominske kronike Terminus ima potemtakem funkcijo ubeseditve kar se da prepričljive humanistične teze, ki se razkriva ob bolnikovi agoniji in spominskih časovnih skokih v posamezne izseke iz

prejšnjega, zdravega življenja edinega literarnega lika. Kronološki postopek hoče prepričati bralca, da ne gre za fiktivno literarno osebo, ampak želi biti dokument sam, utemeljen z letnicami, natančnimi opisi podrobnosti potovanj zdravnikovega znanstvenega delovanja. Seveda ostaja tudi kronika še vedno samo literatura, ki lahko bralca prepriča, če tej literaturi verjame, če predvsem verjame vrednosti sporočene teze. Če tega tekst ne uspe, in videti je, da poskuša biti Terminus v drugem delu vedno bolj prepričevalen, upade nenedoma vsa njegova sporočilna vrednost in ostaja v ospredju zanimanja literarnotehnični postopek sam.

Marijan Zlobec

Poročamo — glosiramo

ŽE SPET ANTOLOGIJA SLOVENSKE POEZIJE

Mnogo hudega se je moralo ugnediti v nežnih slovenskih srcih, da že nekaj časa tako boleče drhtijo za usodo slovenske kulture nasploh ter za pota in podobo slovenske poezije še posebej. Prav ta trenutek je stanje takšno, da bi moralo zamikati radovednega sociologa kulture, zakaj takšno nerazpoloženje, od kod toliko obsodb, zaskrbljenosti, zanikovanja, zakaj tako »plebiscitaren« odmev na vse »grdo«, ki da se v slovenski sodobni literaturi dogaja, ko pa hkrati ugotavljamo, da vendar ljudje dandanes tako malo bero to ubogo slovensko knjigo?

Menda je sociologija kulture pri nas še mlada veja znanstvene misli ali vsaj resnega razmišljanja, pa vendar bi se ta stroka morala razmahniti, čas in razmere jo zagotovo terjajo, zanjo so, kot pravimo v političnem jeziku, vsi pogoji dani. Dokler pa se to ne zgodi, bodo nežna slovenska srca še zmerom

neozdravljivo bolna spričo vsega hudega, ki da je v zadnjem času leglo nad slovensko literaturo, nad poezijo pa, kot rečeno, še posebej.

Vendar pa nam vse to prinaša tudi mnogo dobrega. Sleherni Slovenec pozna, tako rekoč do zadnje potankosti, Prešerna — o tem zdaj ni več nobene dvoma; Črtomir, ta vražja slovenska sfinga, ki je vse doslej presenečala prešernoslovce z vsakršnimi skrivnostmi, je zdaj zdrav kmečki fant, ki ga spoznaš že po hoji, še preden se prikaže izza vogala. No, in če že s Prešernovo mislijo popivamo kot s starim prijateljem v sleherni obcestni krčmi, bo najbrž kar držalo, da nam tudi marsikaj drugega ne more biti več skrivnost, upravičeno se lahko torej potrkamo na prsi, da smo najkulturnejši narod v »času in prostoru«, da ne rečemo v Evropi, kar tako in tako nima nobene teže več.

Pa vendar poškilimo malo čez naše meje, čeprav se nam je že vnaprej sprijazniti z resnico, da

tam ni vse tako prefinjeno čuteče kot pri nas doma, tam se Prešeren še zmerom vede nekoliko vzvišeno, nerad se pogovarja o sebi že ob prvem srečanju z neznanci, kot da hoče ohraniti kako skrivnost tudi zase, hkrati pa so tam »onkraj« (kjerkoli že, na Madžarskem ali v Avstriji, v Grčiji ali na Poljskem, v Nemčiji ali v Ameriki) tako vražje neprevidni do sedanje, povojne slovenske poezije, da kar nekako verjamejo vanjo, v njej celo iščejo in najdejo nekatere temeljne poteze naše družbe, prek nje, slovenske sodobne poezije, pravijo, to družbo šele dobro spoznavajo, odkrivajo njene stiske in radosti. Tako nekako, bi si upal razmišljati kak naiвнеž, kot mi spoznavamo druge narode, tudi prek njihove poezije.

In roko na srce: današnji svet je že tako pokvarjen, da je bolj zazrt vase kot v preteklost, zato se kar naprej trudi, da bi se spoznal, odkril sam sebi, da bi se prečital, kot pravimo, kot da hoče pod sabo dotipati pot, po kateri hodi. Morda gre za samoljubje, za radovednost, čeprav je navsezadnje najbrž tudi res, da se človek le mora nekako pogovoriti tudi s svojim življenjem. Slovenec se seveda raje ozira v preteklost — takšna misel se nam vsiljuje po zadnjih polemikah o kulturi — kjer je vse bolj razvidno, spodbudno, ta naš čas pa kar drhti od nemira in nam ne da, da bi mirno spali.

Toda onkraj naših meja se prav za ta naš čas iskreno zanimajo. In tisti, ki jim je govorica pesmi razumljiva, ga skušajo spoznati tudi prek poezije, prav prek te naše današnje, tako zasramovane in v očeh pomembnih tako nepomembne. Skušam razumeti to zanimanje zunaj naših narodnih in kulturnih meja, pa si nisem čisto na jasnem: majhen narod smo in ne poznajo nas kaj prida. Človek bi pričakoval, da bodo segli po tistem, kar je čisto in skladno . . . recimo, ker smo pri poeziji: od davnih, temnih začetkov pa do . . . če so pametni, največ do kaosa in n:ti

koraka dalje, do leta 1945, do 1950 največ, potem nastopi v slovenski poeziji vsesplošna tema in pesniki se ne odstirajo več svojim bralcem tako jasno, preprosto in razumljivo, da bi jih vsakdo, tako kot Prešerna, takoj in popolnoma razumel.

V naslovu tega zapisa je namig na antologijo, ki je spet nekje izšla. Tokrat na Poljskem. Pripravili so jo Poljaki sami, prevodov posameznih pesnikov so se lotili sami renomirani prevajalci, tudi urednik (in eden izmed prevajalcev) Marian Piechal, je resen kulturni delavec in ugleden pesnik, ugledna je tudi založba, ki je antologijo izdala, kakor tudi zbirka, v katero je bila antologija slovenske poezije vključena, saj je v tej ediciji pred njo izšlo že 176 zvezkov, pred slovensko poezijo Puškin in Apollinaire, naslednja knjiga pa je namenjena Tarasu Ševčenku. V vsakem primeru dovolj spoštljiva družčina. Slovensko antologijo uvaja odlomek iz drugega Brižinskega spomenika, končuje pa se z dvema pesmima Tomaža Šalamuna.

Ta zapis noče biti recenzija, izid slovenske antologije v poljščini naj bi bil le ponovna priložnost, da spet razmislimo o poteh in podobi sodobne slovenske poezije, tokrat (ne prvič!) z vidika tujega zanimanja zanjo. Pregarja me namreč naslednja misel: zakaj je tudi v tej antologiji, ki so jo pripravili Poljaki, po svojem okusu in pameti, toliko prostora posvečenega sodobni poeziji? Že na prvi pogled je namreč očitno, da urednik ni nikakršen modernist, da je naklonjen humanemu sporočilu pesmi, jasnosti misli in nezastrtemu čustvu, »zanemaril« je marsikatero ime s povojnega slovenskega Parnasa, hkrati pa je vendar znal poiskati neko razvojno linijo, ki se mu je zdela zanimiva, dovolj pesniška, torej vredna pozornosti poljskega bralca. Navedimo imena v zadnjem razdelku antologije, ki sodijo v celoti ali pretežno v povojno obdobje: Kocbek, Šali, Udovič, Bor, Fatur, Viptnik, Smit, Kosmač, Levec, Minatti,

Zlobec, Krakar, Zajc, Menart, Strniša, Kovič, Forstnerič, Taufer, Zagoričnik Jug, Vegri, Šalamun. Eno je namreč gotovo: Marian Piechal, in z njim še najbrž kdo na Poljskem, ne misli o slovenski sodobni poeziji v duhu in smeri, kot se nam odkrivata v splošnem slovenskem ljudskem mnenju o njej.

Še pred kratkim sem prav v tej reviji skušal opozoriti naše bralce na razveseljiv (vsaj meni se je zdel takšen) odmev naše lirike v tujini. Pa si oglejmo zdaj koncept, strukturo teh antologij: grška izdaja je bila posvečena sodobni tvornosti v slovenski liriki, prav tako antologije, ki so jih izdali Madžari, Avstrijci in Nemci, (ena se začinja s Kosovelom, druga z Župančičem, tretja s Kocbekom itd.) pravkar omenjena poljska se začinja pri prvih lirskih zametkih, vendar najbolj vsestransko osvetljuje prav sedanjí čas. Enako ameriška oziroma slovenski del v njej, o kateri je tekla beseda v prejšnji številki naše revije, pa še ena madžarska (posvečena tudi prozi in dramatik), enako pred leti francoska, spet samo povojna antologija v italijanščini. Morda sem katero prezrl, vendar je pri vseh razvidno naslednje: možne in celo najčešče so antologije, posvečene sodobni poeziji, hkrati pa ni nobene, tudi še tako toga historicistično koncipirane antologije, ki bi prezrla sedanje obdobje. To je sicer splošno pravilo, bi lahko dejali, vendar hkrati res, da prav ta povojni čas zbuja povsod največ pozornosti. Nema lokrat tudi veliko hvale.

In med temi antologijami so precejšnje razlike, tako v izboru imen kot v izboru pesnikov, največje razlike pa so, razumljivo, prav pri povojni poeziji. To seveda utegne biti argument za tiste, ki menijo, da je v tem obdobju več zmede kot reda, da vrednote niso razvidne, dokončne, čeprav je hkrati in še z večjo zanesljivostjo mogoče trditi, da je ustvarjalnost prav povojnega časa tako vsestranska, tematsko in izrazno, da ne more ostati praznih rok noben okus, noben estetski kriterij, da je v pesniški

tvornosti teh let mogoče najti tako prelom s tradicijo kot tesno povezanost z njo, kar pa je vse skupaj najbrž tudi najobjektivnejši odsev dejanskih tokov v sodobni slovenski poeziji, ki raste iz različnih pobud in se izraža v diferencirani govorici, pa tudi eksistencialno jedro našega časa odkriva na različnih ravneh in globinah, v temeljih naše družbene podobe in njenih posebnosti, kakor tudi v nemiru časa, ki je splošen in ne samo naš. Pa vendar tudi naš. Raziskovanje virov navdiha pri sodobnih pesnikih bi najbrž ne bilo nezanimivo opravilo za resnega družbenega, kulturnega ali umetnostnega analitika. Marginalni zapisi tujih preučevalcev naše sodobne poezije odkrivajo mnogo avtentičnega v njej, marsikaj takega, kar lahko raste samo iz resničnih družbenih osnov in posebne duhovne klime naroda. V eni prejšnjih številčk Sodobnosti smo zbrali take marginalije iz madžarskega tiska; za tiste, ki so jih prebrali, utegnejo biti ti priložnostni zapisi (kvalificiranih ljudi) tudi poučni v naši današnji jezi nad slovensko sodobno poezijo.

Na sedmem kongresu ZKS je ena izmed delegatk omenila v svoji razpravi med drugim tudi naslednje: v bazi človek večkrat trči tudi na odkrito neprijaznost do kulture. Ugotovitev je točna. Vzrokov za to je prav gotovo več, ne najmanj tehtnega med njimi je iskati najbrž tudi v tem, da v naših občilih (v sredstvih obveščanja, ki oblikujejo široko javno mnenje) prebiramo predvsem negacijo sodobne pesniške ustvarjalnosti pri Slovencih; to ustvarja zlasti pri tistih, ki o literaturi vedo samo tisto, kar jim je posredovala šola, kot da ravno obdobje socialistične graditve ni ustvarilo pri Slovencih nič vrednega. Od takšnega neizrečenega namigovanja pa do političnega nerazpoloženja do ustvarjalcev ni velik korak.

In vendar je prav to obdobje izjemno bogato v kulturi nasploh, prav tako v umetnosti, gotovo ne najmanj v poeziji. Tujina že nekaj časa to odkriva in

priznava, pri nas pa bo to priznanje prišlo, kot je že naša stara navada, ko se bo sedanost prevesila v preteklost. Da ne bo nesporazumov: ne gre za kakršenkoli kompleks ustvarjalcev, ki da že težko sopemo pod to težo vesplošne neprijaznosti do kulture, temveč za vesplošno škodo, ki smo ji zaradi takšnega odnosa priče v družbi, v že oblikovani ali v šele oblikujoči se duhovni podobi slovenskega človeka tega našega časa.

Morda bi kazalo polemiko nadaljevati. Saj je pri takem jeznoritem spopadu največkrat samo začetek težak. Ta začetek pa je že opravljen. Vendar ni več kot samo začetek.

Ciril Zlobec

KRANJSKE MICKE, SEVEDA TUDI JANEZKI, O SLOVENSKI POEZIJI

Že več kot mesec dni prebiramo skoraj vsako soboto v Delu vsakovrstne prispevke na temo sodobna slovenska književnost. Zanje je značilno, da je med njihovimi avtorji zelo malo literarnih ustvarjalcev — le-ti so tarča gromkih pripomb — temveč prevladujejo mnenja bralcev. (Nujno bi vsekar bilo, da bi se slišali glasovi vseh tistih, na katerih sloni naše literarno življenje, pa čeprav bi bili še tako različni.) Odmev bi bil sicer normalen in ne bi zaslužil dodatne pozornosti, ko ne bi bile prisotne v njihovih pismih nekatere poteze, ki dajo misliti. Pismi, objavljeni v sobotnih prilogah časopisa (Delo) 23. februarja in 23. marca letošnjega leta, sta nedvomno reprezentativna primera. Avtorico prvega pisma, ki je samo sebe označila za »preprosto kranjsko Micko«, vznemirja sodobna poezija; pri tem se sklicuje na Prešerna kot na zgled edino mogočega tipa poezije. Med drugim je zapisala: »Njegove (Prešernove, op. por.) pesmi je lahko ponavljal orač za plugom ali vrhunski razumnik, nikjer niso izgubile svoje jasnosti, svojega pomena in svoje vred-

nosti«; želi si tudi pojasnil sodobnih pesmi, da jih bo »razumela, kot razume Prešerna«. Naši vrli Micki, ki se je postavila v bran »prave poezije«, bi bilo treba povedati, da se krepko moti, ko misli, da so Prešernove pesmi sprejeli ob njihovem nastanku z odprtimi rokami. Tedaj sicer še niso bralci pisarili pisem v Kranjsko Čbelico, toda imeli so cenzuro, janzenistično duhovščino in sploh bralce, ki so skrbeli za javno mnenje. Vse to je povzročilo ustoličenje nazora, po katerem je bil pesnik malo manj kot izrodek, njegove pesmi pa kvantanje. Takšno mnenje se je z manjšimi variantami raztegnilo tudi nad poznejše pesnike, saj je bilo treba biti nenehno na preži, da ne bi ti degeneriranci osramotili tega ali onega ali se ne bi lotili naše mladine in je ne speljali na kriva pota. Toda paradoks je v tem, da so prvotno zavračani pesniki čez desetletja začeli dobivati veljavo. Po svoje zabavna zadeva, ki se vleče do današnjih dni! Tudi z jasnostjo in razumljivostjo poezije, niti Prešernove, ni tako preprosto, kot bi nam rada natezila vrla Micka: pri Prešernu se najde še danes marsikatera leksikalna uganka, da o interpretacijskih zankah, v katere so se zapletali razlagalci Krsta pri Savici od njegove prve objave naprej, ne govorimo. Tega naša Micka očitno ne ve, kajti vse kaže, da spada med tiste povprečne Slovence, ki so poduhali poezijo samo v osnovni šoli, potem pa nič več. V prostem času se najraje predajajo milim zvokom tria Lojzeta Slaka, spremljajo kroniko umorov, izbiranje parov za takšno kvazifolklorno limonado, kot je Kmečka ohcet, in se udeležujejo nedeljskih množičnih seans okrog žogobrcarskih idolov, med katerimi se je sicer širilo »nekje« in »nekakšno« podkupovanje, ampak kaj bi neki potem počele te množice, če bi zares izvedli nameravane sankcije. Zaradi tega ne bomo pisarili vsak teden žolčnih pisem, temveč takšna o sodobni umetnosti, ki kali naše predstave o »pravi« poeziji.